

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського
Історичний факультет ЖДУ імені Івана Франка
Кафедра всесвітньої історії
Науково-дослідна лабораторія «Дослідження історії Волині»
Лабораторія з вивчення радянського минулого
сталінської доби**

**МАТЕРІАЛИ ІХ ВОЛИНСЬКОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИКО-
КРАЄЗНАВЧОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

м. Житомир, 3 листопада 2017 року

Збірник наукових праць

Житомир, 2017

УДК94 (477.42)
ББК 63.3 (4 Укр)
М 34

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 4 від 31 жовтня 2017 р.)

Рецензенти:

Мельничук І. А., доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри суспільних наук Житомирського національного агроекологічного університету;

Міщук С. М., доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУ.

М 34 **Матеріали ІХ Волинської Всеукраїнської історико-краєзнавчої конференції** (м. Житомир, 3-4 листопада 2017 р.): Збірник наукових праць. – Житомир: Полісся, 2017. – 183с.

УДК94 (477.42)
ББК 63.3 (4 Укр)

Автори несуть відповідальність за підбір та точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей

©Колектив авторів, 2017

О. Лавровському (1825-1899), оприлюднено електронні версії видань бібліотеки, розміщено віртуальні книжкові виставки, які розкривають зв'язки з Ніжином і його школою діячів вітчизняної науки та культури різних часів. Із метою поширення біографічного знання сайти університетських бібліотек проводять віртуальні книжкові виставки, присвячені окремій персоні, що зазвичай містять добірки фотографій обкладинок, разом із бібліографічним записом та анотацією, також розміщують фото реальних книжкових виставок, які відбулися в бібліотеці. Так на веб-сайті бібліотеки Житомирського державного університету ім. Івана Франка в рубриці «Новини» розміщена інформація про проведення книжкових виставок. В жовтні 2017 р. на абонементі художньої літератури було представлено ювілейну книжкову виставку «Свідок, Письменник, Художник», присвячену 75-річчю від дня народження Володимира Яворівського, українського письменника, журналіста, громадського і політичного діяча та ювілейну книжкову виставку «Через сотні раз'єдиняючих лет...», присвячену 125-річчю від дня народження Марини Цветаєвої. У бібліотеці ННІ іноземної філології діє виставка «Літературні портрети», де представлена література, яка містить біографічні відомості про письменників В. Британії та США.

Список використаних джерел та літератури

1. Попик В. И. Библиотеки как интеграторы электронных ресурсов историко-биографической информации [Текст] / В. И. Попик // Библиотековедение. – 2014. – № 1. – С. 42–46.
2. Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації : історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку [Текст] / Володимир Попик. – К. : НБУВ, 2013. – 520 с.
3. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК У РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПАМ'ЯТІ ПРО ВИДАТНИХ СПІВВІТЧИЗНИКІВ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stattionline.org.ua > Історія > Національна та історична пам'ять. - Назва з екрана.

Купрій Тетяна

(м. Київ)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ В МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

«Історики, будьте географами!

Будьте правознавцями, соціологами, психологами...»

Люсьєн Февр «Бої за історію»

Актуальність теми дослідження проблеми історичних трансформацій політичної історії на різних етапах цивілізаційного розвитку у сучасних умовах обумовлена тим, що у ній віддзеркалюється не лише стан філософських, політичних, соціально-економічних теорій, парадигм та підходів, а й особливості історичного розвитку кожної країни. Саме тому ґрунтовний науковий аналіз історичного розвитку людства з використанням методологічного інструментарію політичної науки передбачає розгляд основних етапів розвитку наукової політичної думки та дослідження історичних трансформацій політичних теорій у процесі взаємодії влади та суспільства.

У цьому контексті розвиток і стійке функціонування політичних конструктів тієї чи іншої епохи як об'єкт дослідження слугує *метою* даної наукової розробки, а корисний аналітичний методологічний інструмент, який може прояснити взаємозв'язок двох наукових сфер представлений у результаті такого міждисциплінарного підходу, предметом вивчення.

Для кожного періоду розвитку соціально-гуманітарного знання існує якийсь набір авторів, з робіт яких вчені-гуманітарії черпають ідеї, методи, цитати, в крайньому випадку – просто посилаються на імена. Це свідчення і прояв міждисциплінарного характеру сучасних наук про людину. Теоретико-методологічні основи дослідження феномену політики як поступально-історичного явища та важливої складової суспільного розвитку у модерному суспільстві було закладено у міждисциплінарних дослідженнях, інтегруючи здобутки соціології, психології, політичної та економічної науки, антропології, лінгвістики тощо. Виходячи з вищевказаного, встановлюємо, що коло дослідників, які займалися питаннями політичної історії достатньо важко буде конкретизувати, бо кожен з них, наприклад М. Фуко, А. Людтке, Р. Коллінвуд, М. Хоувелл, Г. Медік, В. Дергачов, В. Халіпов, Ф. Рудич, розкривав той чи інший аспект проблеми. Новітні процеси в західній історіографії також часто розумілися досить спрощено, що окреслилося в пануванні так званої теорії модернізації, тобто прогресивного розвитку суспільства через державні або соціальні структури.

Розмірковуючи про підйом міждисциплінарних досліджень після Другої світової війни, слід прийняти до уваги як глобальні політичні зміни (крах фашизму, подальший крах колоніальної системи, розвиток демократичних рухів), так і зміну парадигм в самій історичній науці. Формування нової післявоєнної політичної реальності завдала серйозного удару такому впливовому напрямку історичної думки як історизм, з

властивим йому етатизмом, націоналізмом і акцентом на унікальності і неповторності в історії. Таким чином, політичний і інтелектуальний клімат в повоєнній Західній Європі і США сприяв відмові від колишніх форм історіописання і початку діалогу істориків з соціальними науками. В історичних дослідженнях другої пол. ХХ ст. активно використовувалися концепції і поняття, вироблені в інших соціальних науках, при цьому міждисциплінарна взаємодія історичних праць майже завжди відбувалося у формі поєднання теорії з неісторичною дисципліною історичними методами дослідження [2, с.69].

В результаті тісного союзу історії з політичною наукою, реалізованого провідними західними істориками, в 1960-70-і роки переважно бралися на озброєння макротеоретичні підходи (теорія конфлікту, модернізації, влади), то починаючи з 1980-х років вони почали звертатися до мікроаналізу з залученням відповідних теоретичних концепцій (споживчої функції, обмеженої раціональності, мережевої взаємодії і т.д.) [6, с. 180].

Однією з найбільш затребуваних істориками областей знання стає «нова» політична історія. Політична теорія в історичній ретроспективі вищого, середнього чи нижчого рівня, хоча і має різну емпіричну базу, в сумі виступає не лише як засіб пізнання політики і всього, що з нею пов'язано, а як засіб поглибленого пізнання на основі аналітичних, узагальнюючих підходів. У 1960-1980-х роках практично всі науки про людину відрізнялися не тільки систематичною появою нових теорій, а й їх швидким проникненням в інші соціальні дисципліни. В результаті безперервно виникали нові міждисциплінарні сфери, об'єднані як об'єктом, так і методом дослідження. Історична наука багато виграла від цього процесу, і її сьогоднішній стан і зміст досі багато в чому визначається виробленою в минулому столітті здатністю до плідної рецепції теоретичних новацій.

Модель міждисциплінарного дослідження, на думку Г. Хольцея, повинна включати в себе всі етапи діяльності дослідників: їх установку на міждисциплінарність, пошук і обговорення міждисциплінарної проблеми, формування міждисциплінарного дослідницького колективу, дослідницьку кооперацію і розробку загальної метамови, обговорення і змістовну інтерпретацію результатів [5, с. 93]. Таким чином, міждисциплінарні дослідження в історичній та політичній науці:

- дозволяють вирішити нові наукові проблеми;

- дають можливість пояснити і передбачити виникнення подій і явищ, які з колишніх позицій було неможливо передбачити і пояснити;
- відкривають шляхи для розробки нових методів і підходів, визначення пріоритетних дослідницьких завдань.

У даний час відсутність конкретних робіт з проблеми міждисциплінарності в політологічно-історичних дослідженнях вимагає від дослідника (особливо вітчизняного) обережності і меншої категоричності. У відсутності деякого загального предмета дослідження, з-за чого кожен автор прагне охарактеризувати ті чи інші риси можна побачити явища не шляхом їх порівняння і зіставлення, а шляхом формування нових точок зору всередині окремих підходів.

Диверсифікація предметного поля історичних досліджень та тенденція до перегляду епістемологічних принципів історичного знання спричинили використання загально філософських методів (нормативно-ціннісний, біхевіористський, структурний функціоналізм, системний, психологічний, критично-діалектичний, порівняльний та історичний); загальнонаукових підходів (аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання, теорія ігор, математичний, кібернетичний і прогностичний методи); методів емпіричних досліджень (статистика, аналіз документів, анкетування, реальні спостереження тощо). В результаті такого широкого використання багатьох методів наукових досліджень історії набув помітного місця саме міждисциплінарний підхід до вивчення політичних явищ, процесів, що дає можливість залучення максимально комплексного, цілісного аналізу дослідження політичних феноменів. Історичні дослідження, проведені в сфері міждисциплінарності, характеризуються чітко вираженим аналітичним, на противагу описовому, підходом. В обробці джерел історики зробили справжній переворот, широко використовуючи, наприклад, кількісні методи, що дозволило освоїти величезні масиви статистики. Вперше в науковий обіг були введені такі джерела, як особисті справи, програми політичних партій, матеріали переписів населення і т. і. [3, с.23].

Як зауважує В. Дергачов, на відміну від історії суспільно-політичних явищ, політична історія потребує знань на межі не лише політології, але й міжнародних відносин, системи державного управління, економіки, культурології та інших наук, необхідних професіональному аналітикові не лише для кваліфікованого аналізу просторових явищ, а й для розробки прогнозів, сценаріїв і тенденцій розвитку подій і можливих стратегій [4, с. 50]. Водночас важко не помітити, що така різнобарвність підходів і методів

змістовного тлумачення політичної історії дещо «розмиває» її предмет, ускладнюючи цим процес формування відповідної наукової дисципліни.

Незважаючи на недоліки і вади міждисциплінарності (еклектичність, відсутність цілісного підходу до історичних явищ, порушення системи викладу, невизначеність предмету вивчення та ін.), роль таких досліджень полягає не тільки в підведенні різних методів і концепцій під єдиний знаменник, а й у виробленні сучасних теоретичних моделей для аналізу минулого [1, с. 95].

Таким чином, історичне знання визначається не одним науковим напрямком, а системою або сукупністю соціальних наук, об'єктом яких є минула реальність. В силу свого полідисциплінарного характеру історія природним чином використовує досягнення інших наук і звертається до їх теоретичних схем, моделей, категорій, понять. Міждисциплінарність привела до зіткнення різних дисциплін: йдуть інтеграційні процеси, зростає взаємодія і взаємозбагачення методів. Особливо це актуально в кризових ситуаціях, коли міждисциплінарні зв'язки слугують умовою успішного вирішення ряду проблем.

Список використаних джерел та літератури

1. Липкин А.И. О дисциплинарном, полидисциплинарном, междисциплинарном и наддисциплинарном подходах в естественных и социогуманитарных науках / А.И Липкин //«Стены и мосты»: междисциплинарные подходы в исторических исследованиях: материалы Международной научной конференции, Москва, РГГУ, 13–14 июня 2012 г. / Отв. ред. Г.Г. Ершова – М.: Совпадение, 2012. – С. 90-99
2. Савельева И. М., Полетаев А. В. История в системе социального знания. Способы постижения прошлого / И.М. Савельева, А.В. Полетаев // Методология и теория исторической науки / Ред. М. А. Кукарцева. – М.: Канон-плюс, 2011. – С. 50–84.
3. Сидорцов В.Н. Междисциплинарность в исторических исследованиях / В.Н. Сидорцов //Выбранные научовыя працы БДУ – Мінск, 2001- С.19-27
4. Студенников И. В. О междисциплинарных исследованиях: к вопросу о содержании понятия // Записки исторического факультета. – Вып. 1. – Одесса, 1995, – С. 46–66
5. Mooser J. Wirtschafts- und Sozialgeschichte, Historische Sozialwissenschaft, Gesellschaftsgeschichte /in Richard von Dülmen (Hg.) // Fischer Lexikon Geschichte. – Frankfurt am Main, 1990. – S. 86–101
6. Stedman-Jones G. Klassen, Politik und Sprache. / G. Stedman-Jones // Für eine theorieorientierte Sozialgeschichte. – Münster, 1988. – S. 176-194

ЗМІСТ

Соціально-економічні та суспільно-політичні аспекти Історії України

Кавун А. Реєстрове козацтво у битві на Жовтих Водах 1648 р.	3
Могилянець Д. Володимир Боніфатійович Антонович як історик та основоположник «Київської історичної школи».....	6
Кругляк М. Ставлення суспільства підросійської України до жінок-студенток (кінець XIX – початок XX століття)	8
Стукаліна Н. Українська державність після жовтневих подій 1917 року	11
Лук'янченко С. Вплив жовтневих подій 1917 року на політичну ситуацію в Києві та Київському військовому окрузі	14
Науменко А. Український Генеральний військовий комітет у взаєминах з Російським Тимчасовим урядом	16
Печенюк І., Фурман І. Діяльність українських організацій в Одесі навесні та влітку 1917 року	19
Фещенко А. Революційні події 1917 року в Росії та їх вплив на стан і розвиток авіації.....	22
Трофимович Л. Бій під Крутами	25
Магась В. Програмні засади діяльності Юнацької спілки в Україні (1915-1917 рр.)....	27
Жуковський О. Єврейське театральне мистецтво у 20-х рр. XX ст.....	30
Джура Н., Стародубець Г. Антирелігійна політика більшовицької влади впродовж 1920-1930-х років	32
Цимбалюк К. Карикатура як інструмент радянської пропагандивної машини	35
Бохонько Д. Репресивні заходи радянської влади під час хлібозаготівель 1932-1933 років	39
Романець Н. До питання про причини «Великого терору» 1937-1938 рр. в Україні....	41
Цибуленко Л. Морально-етичний вимір репресій кінця 1930-х років	43
Франчук М. «Великий терор» як особливий період в історії функціонування ГУЛАГу	46
Резнік В. Масштаби репресій у Червоній армії та їх вплив на хід воєнних дій в першому періоді Великої Вітчизняної війни.....	49
Стельникович С. Масова смертність в'язнів таборів для радянських військовополонених як складова нацистської расової політики (на прикладі генерального округу «Житомир»)	52
Сухих А. «Союз за розрахунком»: взаємини між радянськими партизанами та церковнослужителями на Рівненщині у роки німецької окупації	55
Стародубець Г. Зміни в символічному просторі радянського повсякдення населення Західної України в перші післявоєнні роки	58
Магалецький А. Політичний плакат як інструмент більшовицької пропаганди в добу сталінізму	62
Романюк Б. Спроби реформування соціальної сфери українського села в 1950-ті роки	65
Гулима О., Томюк І. Про причини передачі Криму Україні	67
Денисюк О. Діяльність товариства «Спадщина», як важлива складова відродження Острозької академії	70
Герасимович Л. Етнічні групи Донбасу на початку XXI століття	72
Мякінченко І. Міжконфесійні відносини в Україні періоду Євромайдану	77
Підпригора І. Необхідність врахування досвіду організації інформаційно-пропагандистського забезпечення військово-морських сил збройних сил України у 1992-2014 роках в інтересах відновлення військово-морських	

спроможностей	79
Бовсунівський А., Міщук Г. Параолімпійський спорт в Україні	82

Історичне краєзнавство

Маркевич О. Місцеве управління через призму взаємодії губернатора і губернського предводителя дворянства	85
Зосімович О. Корпоративні самоврядні організації адвокатів при Київській судовій палаті та Житомирському окружному суді: законодавчі норми та практичні реалії	88
Хоменко Л. Одеське товариство історії та старожитностей як осередок історико-краєзнавчих досліджень Півдня України (друга половина XIX – початок XX століття)	91
Кобринчук А., Щербан С. Органи місцевого самоврядування і освіта на Волині наприкінці XIX – на початку XX ст.	93
Цецик Я. Ускладнення соціально-економічної ситуації на Волині під час Першої світової війни	95
Студінський В. Краєзнавчий аспект у творчості Юрка Гудзя: питання втрати часо-просторової єдності душі краю і роду	98
Венгерська В. Повсякденні практики житомир'ян в умовах війни та революції (1917-1921 рр.)	100
Грибан Г. Волинське гімнастичне товариство «Сокіл»	103
Власюк І. Державна допомога дітям на Волині в роки НЕПу (1921–1928 рр.)	105
Новаківська А. Становлення радянської періодики Житомирщини міжвоєнного періоду	108
Ковальчук І. Стратегія і керівництво ОУН(Б) на Житомирщині у 1943 р.	110
Геча О. Леонід Наумович Волинський – спаситель шедеврів Дрезденської галереї ...	113
Чубок Т., Кичан А. Роль органів місцевого самоврядування у відновленні і подальшому розвитку інфраструктури Рівненщини у повоєнний період (1944-1949 рр.)	116
Хададова М. Дослідження оборонних споруд першого городища літописного Іскоростеня (2003-2017 рр.)	119

Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни

Міляр Н. «Статут» Святого Бенедикта як основоположний документ облаштування ченечого життя середньовічної Європи	122
Деревінська О. Документи з історії Кременця у фондах Кременецького краєзнавчого музею	124
о. Мицик Ю., Тарасенко І. Листування митрополита Іларіона (Огієнка) з волиняками 20-х років XX ст. (матеріали канадського архіву)	128
Пилявець Р., Сидоров С. Мемуарна спадщина танкової битви під Дубно 1941 року ..	134
Цибуленко Г. Наратив з історії окупаційного режиму в слідчих справах МДБ	138
Міщук С. Пропагування біографічного знання університетськими бібліотеками України	140
Купрій Т. Концептуальні засади політичної історії в міждисциплінарних Дослідженнях	142
Весельський Я. Сучасні історіографічні дослідження проблеми поширення ісламського тероризму	146

Актуальні питання всесвітньої історії

Козел А., Гуцало Л. Зороастризм: проблема місця і часу виникнення вчення	150
Українець Н. Відображення рис еллінізму в державі Птолемеїв	153
Циватий В. Реформація як чинник революційних, суспільних і зовнішньополітичних процесів у Східній Європі XVI-XVIII століть (у інституціональних витоків протестних рухів)	156
Міщук Г. Розвиток білоруської мануфактури	159
Буравський О. Благодійницька діяльність Римо-католицької церкви на Правобережній Україні та Білорусі наприкінці XIX – на початку XX ст.	160
Опанашук П. Становлення Британської Співдружності Націй та її роль у зовнішній політиці Англії в 30–40-х роках XX ст.	164
Ковальчук О., Опанашук П. Расова дискримінація в законодавстві ПАР у період режиму апартеїду	166
Андрійцова А., Міщук Г. Вступ Чорногорії в НАТО	169
Петровський С. Зовнішня політика Республіки Білорусь на початку XXI ст.	171
Добровольська К. Соціально-економічний та політичний розвиток Словенії на початку XXI ст.	174
Гуцало Л. Каталонський клінч	177
ЗМІСТ	180

Наукове видання

**Матеріали ІХ Волинської Всеукраїнської історико-
краєзнавчої конференції**

м. Житомир, 3 листопада 2017 р.

Відповідальний за випуск Гуцало Л.В.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 10,70. Обл.-вид. арк. 11,34.
Тираж 150 прим. Зам. 1655.

Віддруковано з готових оригінал-макетів
у комунальному книжково-газетному видавництві «Полісся».
10008 Житомир, вул. Шевченка, 18а.

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру:
серія ЖТ № 5 від 26.02.2004 року.*